

אור שמח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה

לקבלת גליון חודשי במייל: y.b.daskal@gmail.com
כל הזכויות שמורות ©

ביאור אור הבינה על "אור שמח" גליון: ז' חודש ניסן תש"פ
מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

פרק ד

[פרק ד הלכה יג] ¹ כל ² בהמה שהזיקה פירות מחוברין משערין וכו':

השמיט ³ רבינו הך דאמר ריה"ג (ב"ק נ"ח ע"ב) אכלה חזיז נידון כמשוייר, וכן הך דר' יהושע ורשב"י (שם נ"ט ע"א) דאכלה

סמדר או בוסר דשמין כפירות גמורים, ופסק כחכמים (שם) דאמרי רואין אותה כמה היתה יפה וכמה היא יפה.

ורשב"י ⁴ וריה"ג, מוקי אביי (שם), דאמרו כר' ישמעאל, וכבר פירש ר"ת (שם תוד"ה ומאי) דמודה אביי דפליגי בדניזק או בדמזיק, רק הלשון מורה דר"ע מיקל טפי, וע"כ דר"ע דסבר דלא

במשוייר שבה - רואין את הנותר, לפי מה שתעלה כל ערוגה וערוגה בימי הקציר, ומשלם: כמה היתה יפה - הקרקע לימכר, כשהיא עם השחת: סמדר - ענבים דקין בהתחלתן לאחר שפרחו מיד: וכמה היא יפה - הקרקע לימכר כשהיא סמדר, ולהקל באו: בד"א - בנישומין אגב קרקע: בזמן שאכלה לולבי גפנים - האשכולות נראה בחניטת הגפנים וניכר ועדיין לא פרח להיות הענבים גמורים, והוא לולב וכן יחור בתאנים: אבל אכלה פגים - בתאנה או בוסר בענבים שהן כפול הלבן והווי כפירות גמורים רואין אותן כו" עכ"ל רש"י. ויש לדקדק בדברי הרמב"ם, מדוע פסק כחכמים נגד כל התנאים הללו.

⁴ פירוש: גרסינן בבבא קמא (נט, א) "אמר אביי, ר' יוסי הגלילי ור' ישמעאל אמרו דבר אחד, ר' יוסי הגלילי הא דאמרן, רבי ישמעאל, דתניא מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית וק"ו להקדש, ולא תימא כרב אידי בר אבין, דאמר רב אידי בר אבין, כגון שאכלה ערוגה בין הערוגות ולא ידעינן אי כחושה הואי אי שמינה הואי, דאמר קום שלים שמינה במיטב דאיכא השתא, דהכי לא אמרינן, מאי טעמא המוציא מחבירו עליו הראיה, אלא במיטב דלקמיה ומאי ניהו כי היאך דסליק "ע"כ. ופירש רש"י וז"ל "לניזקין מן העידית - אותה שומא ששמו ב"ד מאה או מאתים, יגב קרקע במאה או במאתים מן העידית שבנכסיו: ולא תימא - דהאי מיטב של ניזק דקאמר ר' ישמעאל, וקשיא לן בפ"ק אכלה כחושה משלם שמינה, ותרצה רב אידי כגון שאכלה כו' דהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכחושה הוא דמשלם, אלא מאי מיטב דניזק דקאמר ר' ישמעאל, לאו בספיקא מיירי, וה"ק, אותה ערוגה שאכלה ישלם כפי מה שהיתה ראויה להטיב ולהשביח לקמיה: כי היאך דסליק - בימות הקציר" עכ"ל.

¹ תוכן דבריו: ליישב מדוע הרמב"ם פוסק שאין משלם מזיק אלא כפי שווי עכשיו, ואין שמים כלל מה שיהיה שווה הפירות או האילנות בעתיד, והרי הרבה תנאים סוברים כן. ומבאר רבינו, דכיון דאביי מפרש, שלפי רבי עקיבא דסובר דבמזיק שיימינן, אין משלם אלא כפי שווי עכשיו, והרמב"ם פוסק כרבי עקיבא דבמיטב דמזיק משלם, לכן לשיטתו, פוסק שאין שמים אלא כפי שווי עכשיו.

² ז"ל הרמב"ם (נזקי ממונ ד, יג) "כל בהמה שהזיקה פירות מחוברין, משערין מה שהזיקה בששים, ומשלם זה שנתחייב לשלם, בין הבעלים בין השומרים. כיצד, הרי שאכלה בית סאה, שמין ששים בית סאה באותה השדה כמה היה שוה, וכמה הוא שוה עתה אחר שנפסדה בו הבית סאה, ומשלם השאר, וכן אם אכלה קב או רובע אפילו קלח אחד שמין אותו בששים" ע"כ.

³ בבבא קמא (נח, ב) "תניא קטמה נטיעה, רבי יוסי אומר, גזורי גזירות שבירושלים אומרים נטיעה בת שנתה שתי כסף, בת שתי שנים ארבעה כסף. אכלה חזיז, רבי יוסי הגלילי אומר נידון במשווייר שבו, וחכמים אומרים רואין אותה כמה היתה יפה וכמה היא יפה. אכלה סמדר, רבי יהושע אומר רואין אותה כמה היא יפה וענבים עומדות ליבצר, וחכ"א רואין כמה היתה יפה וכמה היא יפה. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, בד"א בזמן שאכלה לולבי גפנים ויחורי תאנים, אבל אכלה פגים או בוסר רואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר. קתני מיהת, וחכ"א רואין אותן כמה היתה יפה וכמה היא יפה ולא קתני בששים, אלא מאי אית לך למימר בששים ה"נ בששים" ע"כ.

ופירש רש"י "קטמה נטיעה גרסינן - בהמה שקטמה נטיעה: גזורי גזירות - קונסי קנסות, אדמוין וחנן בן אבשלום בפרק בתרא דכתובות: חזיז - שחת:

אור שמח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה

ובזה⁵ א"ש מה דאמר רע"ק (ב"ק ו' ע"ב) קו"ח להקדש, פירוש, דבהזיק שדה של הקדש, ודאי דלא משלם רק כפי מה שהיה נגרעת שווי השדה דעכשיו, לא כפי מה שיהיה שוה להבא, דלא משלם טפי מאילו ראויים לפדיה, ולפדיה הלא אין שמין להקדש רק כפי מקומו ושעתו, וכמו דתנן סוף פרק שום היתומים (ערכין כ"ד ע"א), וכן פרה אם ממתנין אותה לאיטלס משובחת היא, אין להקדש אלא מקומו ושעתו, וכמו דמפיק מקראי (שם) דונתן (לכהן) [את הערכך] ביום ההוא, שלא ישהה מרגליות לקלים, ועיין בהלכות ערכין פ"ג, וא"כ בהקדש ודאי אין לו אלא מקומו ושעתו, ואין שמין כמשויר, ולא בא הכתוב רק שכפי מה שהזיק לפי שויו עתה בעוד שהוא חזיו ישלם, וקו"ח להקדש שאינו

שיימין רק בעידית של מזיק, ודלא כדרי"ש דסבר דשיימין במשויר, וכמיטב דלקמיה דסליק בימות הקציר, דזה שייך אי בדניזק שיימין, דהתורה אמרה לשומן כמו שיהיו בשעת הקציר, וא"כ גרם ליה פסידא, דגם החזיו היה סליק כן, אבל אם כונת התורה מיטב על דמזיק, אינו מושכל כלל דהתורה תחייב כפי מה דסליק, גבי מזיק שדויתו, דאטו זה ראייה על מה שהחזיו שאכלה בדניזק היה שוה כן, וע"כ דאינו חייב לשלם רק מה שההיזק הוא עכשיו כמה יפה הקרקע עם חזיו יותר מבלא חזיו, ור' ישמעאל סבר בדניזק, א"כ כוונת התורה מיטב שדהו כמו שיהיו שוים המשויר של שדהו, וכפי שהיתה עומדת להיטיב, ודו"ק:

שמשלם מיטב דמזיק, על כורחך אינו משלם כפי המשויר, והוא נפלא מאוד.

ובזה מיושב שיטת הרמב"ם מדוע השמיט כל שיטת התנאים, דכיון דהלכה כרבי עקיבא דמשלם מיטב דמזיק, דכך פסק הרמב"ם (נזקי ממון א, ב), לכן לשיטתו אינו יכול לחייב לעולם כפי המשויר, רק כפי מה ששוה עכשיו.

⁵ פירוש: על פי זה יתבאר פירוש חדש בדברי רבי עקיבא (שם). וכן לעיל ו, ב), דהנה הש"ס לעיל (ו, ב) מפלפל בכונת דברי רבי עקיבא דאמר וקל וחומר להקדש, ולא מוצא מנוח, עיין שם. ולפי המבואר, שמוכח בלשון רבי עקיבא, דבא לחלוק על נידון כמשויר של רבי ישמעאל, הוא נפלא מאוד, דבא רבי עקיבא לאומר, דכיון שאפילו מהדיוט משלם רק כפי שווי של עכשיו, קל וחומר מזיק הקדש, דאינו משלם אלא כפי שווי של עכשיו, ולא לפי הנזק העתידי, דלענין הקדש בודאי סברא היא שאינו משלם אלא כמה ששוה הקדש לפדות, וקיימא לן דאם פודה הקדש אינו משלם אלא לפי מקומו ושעתו, ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

[ויש דברי רבינו דבר מופלא מאוד. דלכאורה זה שהש"ס לא מפרש כך את דברי רבי עקיבא, הוא קושיא על דברי רבינו, ואיך נבואו אנו ונפרש את דברי רבי עקיבא בדרך אחרת מהש"ס. אבל באמת לא קשה מידי, דהסוגיא לעיל בדף ו', היא לפני שגילה אביי סוד הברייתא, דמרומו בה, שנחלקו על המשויר שבו, אבל כאן בסוגיא בדף נט, דגילה אביי דנחלקו גם לענין המשויר שבו, לפי אביי יתיישב גם כונת רבי עקיבא כמה שאמר וקל וחומר להקדש, אלא שקיצר אביי בזה, שהוא פשוט לפי שיטתו, שגם בזה קל וחומר של רבי עקיבא אתי שפיר].

וד"ל התוס (שם) "ומאי ניהו כי היאך דסליק. הכא משמע דסבר אביי דפליגי דנידון במשויר שבו, והקשה ר"ת דברישי הניזקין (גיטין דף מח: ושם) ס"ל לאביי דפליגי אי שיימין בדניזק או בדמזיק, וי"ל אף על גב דמשמע דפליגי אי בדמזיק אי בדניזק, דהא תניא פ"ק (דף ו:): בהדיא מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כו', מ"מ משמע ליה לאביי דמשויר נמי פליגי, מדקאמר ר"ע לא בא הכתוב, דמשמע שרצה לומר לא בא הכתוב להחמיר על המזיק כמו שאמרת, אלא דוקא לגבות לנזקין מן העידית לבד, ואי בעידית לחודיה פליגי, א"כ לא היה ר' ישמעאל מחמיר על המזיק טפי מר"ע, אלא אדרבה היה ר"ע מחמיר טפי, דאין חייב לקנות מעידית דניזק אם אין לו כדפרישית בפ"ק (דף ו: ושם ד"ה כגון) "עכ"ל.

ודברי התוס' לא מובנים, דאף על פי שמוכח מהברייתא דרבי עקיבא מיקל בדבר אחר, מכל מקום, לא מוזכר בברייתא אפילו ברמז שנחלקו לענין לדון כפי המשויר שבו, והוא פלא גדול מאוד.

ומבאר רבינו, דכונת אביי לומר, דכיון שלרבי עקיבא משלם מיטב דמזיק, בודאי סובר שמשלם רק כפי שווי עכשיו, ולא כפי מה שיהיה שוה בעתיד, כיון שאינך יכול לשער את העתיד של הניזק, לפי שיגדל מיטב דמזיק בעתיד, אלא מוכח מדברי רבי עקיבא, דמשלם רק מה ששוה עכשיו הנזק של הניזק, ולא כפי מה שמשויר בעתיד, ולפי זה ממש מפורש בברייתא שנחלקו לענין המשויר, דאמר רבי עקיבא, לרבי ישמעאל, לא בא הכתוב להחמיר לדון במשויר כדברך, שהרי אמרה תורה מיטב דמזיק, וכיון

אור שמח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה

משלם כפי מה דסליק לקמיה, ועיין בפ"ק (ז' ע"א) ועוד מאי קו"ח להקדש, ולפ"ז יש לפרש היטב, ודו"ק כי נכון הוא⁶:

פרק ה

[א] בהמה שהיתה רועה כו', מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק:⁷

מבואר⁸ מדברי רבינו, דאם היתה נכנסת לשדות והזיקה משלמת כמו שן ורגל ברשות הניזק, אעפ"י שהשדות אינן גדורות, ולא אמרינן הו"ל למיגדר, ובגמרא (ב"ק כ"ג ע"ב) הנהו עיזי דבי

פעמים, אם לא שמר בהמתו ולא מנעה מלרעות, יש רשות לבעל השדה לשחוט אותה שחיטה כשרה, ואומר לבעליה בואו ומכרו בשר שלכם, מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק, אפילו לגרום הנזק אסור עכ"ל הרמב"ם.

מבואר בדברי הרמב"ם, שאף על פי שהשדות לא היו גדורות, מכל מקום חייב לשלם נזק של שן ורגל, ולא יכול בעל הבהמה לטעון, היית צריך לגדור שדך.

והנה מקור הלכה זו בבבא קמא (כג, ב) דגרסינן "הנהו דבי תרבו דהווי מפסדי ליה לרב יוסף, א"ל לאבבי זיל אימא להו למרייהו דליצנעניהו, אמר ליה אמאי איזיל, דאי אזילנא אמרי לי לגדור מר גדירא בארעיה. ואי גדר, שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה, כשחתרה. אי נמי, דנפיל גודא בליילא" ע"כ. מבואר, דרב יוסף סובר שעל בעל הבהמה יש חיוב למנוע שיזיקו, אפילו לא גדר שדהו, ולדבריו חיוב שן ורגל הוא כפשוטו, בכל אופן, ולאבבי על בעל השדה יש חיוב לגדור שדהו שלא יזיקוהו, ולא חייבה תורה על שן ורגל אלא כשגדר ונפל הגדר בלילה, או שהבהמה חתרה תחת הגדר. זה לכאורה פשט הסוגיא, ולפי זה להלכה, לאבבי אין חיוב בשן אלא באופן שגדר, ולרב יוסף חייב בשן ורגל אפילו לא גדר.

והרי"ף (י, ב מדפי הרי"ף) פסק כרב יוסף דחייב לעולם, אבל התוס' (שם, ד"ה יכלי) סוברים דיש לפסוק כאבבי. אלא שסוברים התוס', דעל כורחך אבבי בודאי מודה לרב יוסף שחייב בשן ורגל אפילו לא גדר, דהא תנן (יט, ב) אכלה מתוך החנות משלמת מה שהזיקה, ושם לא איירי בנפל דלת החנות, או חתרה, דסתם קתני. ועוד תנן התם, אכלה מצידי הרחבה משלמת מה שהזיקה, וכן בכלל שנטל חררה (כג, א) מבואר בש"ס שבעל הכלב בודאי חייב על החררה, ולא אמרינן דהיה לבעל החררה לגדור ביתו. מכל זה מוכח שבודאי אבבי מודה לרב יוסף ששן ורגל חייב אפילו בעל הבית לא גדר. ומה שאמר אבבי לרב יוסף אינו אלא דחיה בעלמא, כיון שלא רצה ללכת להתרות בהם מטעם אחר. ומה שאמרו בש"ס, דלאבבי, אין חיוב שן

⁶ דינים העולים:

א. להלכה דפסקינן כרבי עקיבא דבדמזיק שיימינן, על כורחך, אין חייב לשלם אלא כפי שוויו של הנזק עכשיו, ואין משערים כמה יהיה שוה בעתיד, שאין סברא לשער את הנזק העתידי של הניזק, לפי שוויו של שדה המזיק בעתיד.

ב. המזיק הקדש, אין משלם אלא כפי שוויו עכשיו, ולא כפי שיהיה שוה בעתיד, והוא קל וחומר, דהרי פדיון הקדש הוא כמקומו ושעתו, ואם מזיק הדיוט אינו משלם כפי שוויו בעתיד, קל וחומר למזיק הקדש.

פרק ה

⁷ תמצית דבריו: פשט דברי הרמב"ם מוכח, שסובר, שחייב על השן והרגל לעולם, אפילו בבהמה הרועה בשדה, ואין יכול לטעון היה לך לגדור שדך. וקשה, דזו היא שיטת רב יוסף, אבל אבבי סובר שיכול לטעון היה לך לגדור, לפחות בבהמה הרועה בשדה, כשיטת רבינו חננאל. ודוחק לומר שפוסק הרמב"ם כרב יוסף. ומבאר רבינו, דממקום אחר מוכח דאבבי סובר שלעולם אין טענה כזו דהיה לך לגדור, דסובר אבבי, שאם בהמה באה לרבוע אשה, ואלבשה יצר, ומחמת זה הביאה האשה את הבהמה עליה, אפילו שהיתה יכולה למנוע ממנה רביעה זו, וחייבת על פי תורה למנוע זאת, אף על פי כן מוכח בגמרא, שאם הבהמה הרגתה ברביעה זו, משלם בעליה כופר, ולא יכול לטעון היה לאשה למנוע היזק זה. קל וחומר שאין יכול לטעון דהיה לך לסגור את הדלת בנזק שן ורגל.

⁸ ז"ל הרמב"ם (נזקי ממונן ה, א) "בהמה שהיתה רועה ופרשה ונכנסה בשדות ובכרמים, אף על פי שעדיין לא הזיקה, מתרין בבעליה שלשה

אור שמח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה

על אכילת החררה כו', הרי אעפ"י שהיה צריך לנעול דלתות ביתו בכ"ז חייב בעל הכלב על החררה, מפני שאין אדם נועל דלתות ביתו, והא דהיה צריך לנעול משום האש זה לא מועיל לפטור בעל הכלב, אבל בשדות הו"ל למיגדר, ועיין ש"ך (חו"מ) סימן שצ"ז (סק"א) ואין בדבריו הכרע יעו"ש:

אולם⁹ לדעתי נראה ראייה מוכרחת דאביי גופיה לדחויי אמר זה. והוא, דבדף מ' ע"ב נוגח משלם את הכופר רובע אינו משלם את

תרבו דהוּו מפסדי ליה לרב יוסף, א"ל לאביי זיל כו', א"ל אמאי איזול, דאי אזילנא אמרי לי לגדור מר גדירא בארעא, ואי גדר שן דחייביה רחמנא היכי משכחת לה כגון שחתרה וכו', וכתבו רבנן בתוספות (שם ד"ה יכלי) דנשמט היה אביי, שלא היה חפץ לילך שם, דהתנן (שם י"ט ע"ב) אכלה מתוך החנות כו', וכן אכלה מצידי הרחבה כו', וע"ז כתבו (רא"ש שם פ"ב סימן י') בשם ר"ח דבעיר אין אדם סוגר דלתות ביתו כל היום, ולכן לעיל פרק ב' הלכה י"ח, אבל אם לא (שמרו) [שמרו] אשו כו' ובעל הכלב חייב

כן, ומאריך הש"ך להוכיח שהיא שיטת רוב גדולי הפוסקים. ועוד כתב, דהלכה בכל מקום כאביי נגד רב יוסף, כיון דקיימא לן שמאביי ורבא הלכה כבתראי, לפיכך להלכה פוסק הש"ך כאביי, וכביאור רבינו חננאל והרא"ש, ששן ורגל הרועה בשדה אינה חייבת אלא באופן שגדר בעל השדה את השדה, ונפל הגדר בלילה או שחתרה תחת הגדר, ואם הולכת ברשות הרבים תמיד חייבת.

אבל רבינו חולק על דברי הש"ך בביאור שיטת הרמב"ם, שהרמב"ם איירי בבהמה הרועה בשדה, ואף על פי כן כתב דחייב המזיק. ומה שתירץ הש"ך דיש להעמיד דבריו בחתר הדלת כו', הוא תימה ממש, דבודאי הוה לרמב"ם לפרש ולא לסתום, וכי דברי הרמב"ם הם כתורה שבכתב, אבל דוחק לומר שהרמב"ם פסק כרב יוסף לגבי אביי, לפיכך מוכיח רבינו כשיטת התוס', דאביי גופיה בודאי רק דחוייה בעלמא קאמר, וסובר שלעולם חייב המזיק.⁹ דאיתא להלן (מ, ב) דדין בהמה הנוגחת חמור מרובעת, דבהמה שנגחה והרגה, בעליה משלם כופר, אבל בהמה שרבעה אשה, אין בעליה משלם את הכופר. ומקשה הש"ס, באיזה אופן אינו משלם כופר כשרבעה, אם הבהמה רבעה את האשה והרגתה ברביעה, בודאי חייב כופר, מאי שנא אם הרגה בקרנה או ברביעה, ואם לא הרגתה, פטור מן הכופר, כי לא הרגה. ולא מפני שכופר קל מנוגח.

ומתירץ אביי, דאיירי שרבעה ולא הרגה את האשה, אבל הביאו את האשה לבית דין והעידו בעדים והתראה שנרבעה לבהמה וסקלו את האשה, נמצא שהבהמה גרמא לה להסקל, ואף על פי כן אין הבעלים משלמים כופר, שמע מינא דבהמה הרובעת דינה קל ממנוגחת.

והנה יש לתמוה טובא ממה נפשך, דאם הבהמה רבעה באונס את האשה, אין האשה נסקלת, ואם האשה נרבעה לבהמה ברצון, אם כן בודאי אין בעל הבהמה חייב כופר, שהרי היא הביאתו עליו. [כך הוא ברשב"א. ורבינו כתב

אלא בחתרה או שנפל הגדר, דיחויא בעלמא הוא, לפי מה שאמר אביי, לכן, אפילו שהלכה כאביי, חייב לעולם בשן ורגל, זה שיטת התוס'.

אבל הרא"ש (ב, י) הביא את שיטת רבינו חננאל, דפוסק כאביי, וחולק על תוס', אלא סובר דאביי חולק על רב יוסף, וכדי ליישב מדוע חייב בחנות ובצידי הרחבה ובכלב, כתב וז"ל "ומצאתי כתוב בשם ר"ח ז"ל, דפסק הלכה כאביי. ומודה אביי דבעיר, אם נכנסה לחצר הניזק ואכלה שחייבת, שאין אדם יכול לנעול דלתי ביתו כל היום. והרועה, יש לו לשמור הבהמה כשמוליכה דרך העיר שלא תיכנס לבית ותזיק. אבל כשמתפשטים בשדה, אינו יכול לשמור את כולם שלא יכנסו לשדות אחרים, הלכך צריך אדם לגדור שדהו. והא דפריך שן דחייב היכי משכחת לה, פירוש, שן דכתיב בקרא, ובער בשדה אחר, היכי משכחת לה" עכ"ל הרא"ש. ולכן בכלב שנטל את החררה חייב, שאין דרך אדם לנעול דלתות ביתו, לכן חייב בעל הכלב על שנטל החררה.

נמצינו למדים דיש שלוש שיטות בהלכה זו, הרי"ף פוסק כרב יוסף, ולפי זה לעולם חייב המזיק. התוס' פוסקים כאביי, אבל סוברים דאביי מודה לרב יוסף, וגם לדבריהם תמיד חייב המזיק. הרא"ש ורבינו חננאל פוסקים כאביי, אבל סוברים שדברי אביי אינם אלא בבהמה הרועה, ולא ההולכת עם רועה ברשות הרבים, ולדבריהם, בהמות שרועות בשדה, פטור המזיק, דבעל השדה חייב לגדור.

והנה הבית יוסף (חושן משפט, סימן שצז) כתב, דהרמב"ם סובר שלעולם חייב המזיק אפילו בבהמה הרועה, שהרי כתב דבהמה רועה חייב המזיק, ופוסק כהרי"ף [או כשיטת התוס' דאביי לא חולק]. אבל הש"ך (שם, ס"ק א) חולק על הבית יוסף, וסובר דאין הכרע בדברי הרמב"ם, דאפשר שהוא סובר כרבינו חננאל, ומה שסתם בזה, כיון דגם בקרא כתוב שחייב בבעיר בשדה אחר, והעמדנו באופן שנפל הגדר, וכן את דברי הרמב"ם יש לפרש

אור שמח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה

למיחש לאוסרה לבעלה, אבל לחייבה מיתה לא שמענו, כיון שתחלתה באונס, וע"כ כדפרשו רבנן בתוספות (ב"ק מ"א ע"א ד"ה כמאן) בשם ר"ח שקפץ עליה השור לרבעה ואלבשה יצרה ונתרצתה, ואף תחלת ביאה שלה הוי ברצון, לכן אסורה לכו"ע, והוה"ד שנהרגה עכ"ד.

ומוכח¹⁰ דלאביי דוקא אם בי דינא קטלוה בכה"ג אין משלם כופר, הא אם בני האי גוונא רבעה וקטלה משלם כופר, אף על גב

הכופר, ה"ד אלימא דרבעה וקטלה, מה לי קטלא בקרנא מ"ל קטלה ברביעה, ואלא דרבעה ולא קטלה כו'. אמר אביי לעולם דרבעה ולא קטלה ואתיוה לבי דינא וקטלוה, מהו דתימא כמאן דקטלה דמי, קמ"ל. ויפלא דהא אנוסה היא, ואמאי מחייבא מיתה, אם רבעה בע"כ, ואם מרצונה, איך סד"א לחייב השור מיתה, כיון שהיא עצמה פשעה, ובחידושי רשב"א (שם ד"ה מהו דתימא) תירץ, דאתיא כמ"ד תחלתה באונס וסופה ברצון אסורה, וזה פלא, דעד כאן לא אמר אבוה דשמואל (כתובות נ"א ע"ב)

והנה בשלמא לפי שיטת הרשב"א שקפץ עליה השור, והיתה תחילת ביאה באונס, ולא היתה יכולה להנצל ממנו, מובן שאם הרגה ברביעה חייב כופר, שיתכן שסגרה הדלת ונכנסה בהמה בכוח ורבעה, אבל לשיטת התוס' שתחילת ביאה היא ברצון והיתה יכולה לסלק את הבהמה מעצמה, ועל פי תורה חייבת להרחיק את עצמה מהבהמה, ואסור לה להרבע לבהמה, אף על פי כן אם נרבעה לבהמה והבהמה הרגתה ברביעה חייב בעלים כופר, ולא אמרינן דאינו חייב ממון כופר כיון שהיא הביאה את הבהמה עליה, אם כן קל וחומר הוא, שאם אפילו בזה שהיא חייבת על פי תורה להתרחק מהבהמה חייב בעל הבהמה כופר, ולא אמרינן שהיה לה להרחיק את הבהמה מעצמה, קל וחומר שאין לעולם טענה זו שהיה לבעלים לגדור ולעולם חייב בעל הממון על נזק הממון המזיק, ואינו יכול לטעון היה לך לגדור, ומכאן מוכח דאביי בעצמו סובר שאין טענה כזאת, ורק בדחיה בעלמא דחה את רב יוסף, וסובר שלעולם חייב, ומכאן ראייה לשיטת התוס' והרמב"ם שסוברים שאביי סובר כרב יוסף לגמרי, ואפילו בשדה אין יכול בעל הבהמה לטעון היה לך לגדור. ומבואר היטב שיטת הרמב"ם.

[והקשו התלמידים: דיש לדקדק בראייה זו. דהנה יש לחקור, מה הדין לפי שיטת רבינו חננאל באופן שחתרה גדר שדה חבירו, והיא אוכלת ערוגותיו, ויש ביד הניזק לגדור בתוך שדהו שלא תזיק ולא גדר, האם חייב. דאם נאמר שחייב המזיק כיון שלא חייב הניזק לגדור רק שדהו, אבל כשחתרה ונכנסה אינו חייב לגדור בתוך שדהו בין ערוגה לערוגה, אם כן יש לומר, דבהמה זו שנכנסה לתוך חצרה של האשה, כבר חייב בעל הבהמה, ואין האשה צריכה למנוע מעצמה לרבע אותה. ולעניות דעתי אין זה נכון כלל. דכיון שחייבה תורה את האשה להמנע להרבע לבהמה, אין לך חיוב ניזק לגדור את עצמו יותר מזה, ואם חייב כופר על זה שהרגתה הבהמה ברביעה אפילו שהתורה אסרה עליה להרבע לבהמה, וחייבה תורה להרחיק הבהמה ממנה, בודאי

מדוע היא מתה, וזה נכון כמבואר בסנהדרין נה, ב דאין הבהמה נסקלת כשהנרבעת שוגגת וקל וחומר באנוסה, אבל אנו דנין על חיוב כופר, ולא ידעתי מדוע כתב ענין מיתת הבהמה]. ותירץ הרשב"א (שם), וז"ל "פירש רבינו חננאל ז"ל שהשור קפץ עליה ואלבשה יצר. ואם תאמר אם כן אמאי חייבת והא תחלתה באונס, יש לומר דאתיא כמ"ד בכתובות (נא, ב) תחלתה באונס וסופה ברצון אסורה" עכ"ל. אבל קשה על דבריו, דעד כאן לא שמענו שסופה באונס הוי כרצון רק לענין לאוסרה לבעלה, אבל להמית את האשה בודאי שלא, כיון שתחלתה באונס.

ועל כרחק יש לפרש כדברי התוס' שכתבו (שם) וז"ל "כמאן דקטלה דמי. וא"ת ומה פשע השור, היא הרגה עצמה, שהרי הביאתו עליה וי"ל כמו שפירש ר"ח שקפץ עליה השור לרבעה, ואלבשה בה יצרה, ונתרצה. ואפילו למ"ד בכתובות פרק נערה (דף נא:): תחילתה באונס וסופה ברצון דמותר, היינו תחילת ביאה באונס, אבל הכא תחילת ביאה זו ברצון, ואסורה לכולי עלמא, והוא הדין שנהרגה. "עכ"ל התוס'.

¹⁰ הנה נתבאר דהסוגיא איירי שהשור קפץ להנאתו לרובעה, ולאחר מכן הביאתו עליה, ולכן היא נהרגת והבעלים אין משלמים כופר, ומוכח שאם היה השור הורגה, היו הבעלים משלמים כופר. דאם באופן זה לא משלמים כופר כיון שהיא הביאתו עליה, מדוע צריך הש"ס לדחוק שהבית דין סקלו אותה, והוה אמינא שישלם כופר כי הבהמה גרמא לה סקילה, טפי הוה לש"ס למימר שהשור קפץ לרובעה, והיא הביאתו עליו, ותוך כדי רביעה הרג אותה השור, ופטור מכופר כיון שהשור קפץ עליה להנאתו, אלא מוכח שסובר אביי שבאופן זה שקפץ עליה לרובעה והרגה השור, משלם כופר דמה לי הרגה בקרן ומה לי ברבעה, דמבואר בסוגיא שסובר אביי שרגל חייבת בכופר והוא הדין בהרגה ברבעה שהיא להנאה כשן שחייב בכופר.

אור שמח

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "משך חכמה" על התורה

עם ביאור אור הבינה

למיגדר שדהו, דאין לך הו"ל למיגדר יותר מזה, ובפרט שעפ"י הדין מחוייבת להתרחק ממנו, ונהרגת על ידו, אלא ע"כ דאף שלא שמר הבעל השדה את שדהו ולא גדרה בכ"ז חייב הבעלים בנזקין ובכופר בשן ורגל, וזה ראייה חזקה לפסק רבינו ותוספות, ודו"ק¹¹:

דאין מכוון רק להנאתו, והוי אורחיה, וכרגל שדרסה ע"ג תינוק, עיין שם, הרי אף על גב דתחלת ביאה שלה הוי ברצון, ואם היתה רוצה היתה יכולה להנצל ממנו ולהרחיקו מביתה ולסגור גינתה, בכ"ז כי לא גדרה ולא סגרה בעדו ועייל לרבעה וקטלה שם ברביעה משלם כופר, הרי חזינא דאביי גופא לא סבר הך דהו"ל

¹¹ דינים העולים:

- א. שן ורגל חייב לעולם ברשות הניזק, ואין יכול המזיק לטעון היה לך לגדור.
- ב. לא מיבעיא אם הזיקה מרשות הרבים שנכנסה לרשות היחיד, אלא אפילו רועה שבהמותיו מתפשטות בשדה ורועות, חייב למנוע מהם להכנס לשדה וכרם של אחר, שלא תזיק. (דלא כש"ך חושן משפט, שצז, ס"ק א).

אין דין חיוב על הניזק לגדור את עצמו. וגם מאי דפשיטא להו שאם כבר חתרה אין צריך לגדור - אני חוכך בזה].
[אבל לא זכיתי להבין דבריו הקדושים, מי הכריחו לפרש שהרמב"ם פוסק כאביי, אחרי שהרי"ף כתב בפירושו דהלכה כרב יוסף, וכידוע הרמב"ם נמשך בכל פסקיו כהרי"ף, ודבריו נכונים מאוד בשיטת התוס', ודבריו הם קושיא על רבינו חננאל והרא"ש, אבל לא הבנתי מדוע הוכרח לפרשו בדברי הרמב"ם].